

ADATOK A FÓTI ALSÓ-MEDITERRAN ISMERETÉHEZ

VOGL VIKTOR-tól.¹

1906. év nyarán s részint még 1907 tavaszán több ízben volt alkalmam Fót környékére kirándulást tenni. E kirándulások alkalmával főképen a fóti Somlyó geológiai viszonyait figyeltem meg.

SZABÓ JÓZSEF az első, a ki Fót földtani viszonyaihoz adatokat szolgáltat,² s későbbi munkáiban többször is megemlékezik e vidékről. Szerinte a fóti Somlyó felépítésében nagy része van a lajtamésznek, mely legalább is 100 láb vastagságban van kifejlődve.³ A lajtamész — mint mondja — homokos mész alakjában lép fel és sárgás homokot fed, mely bizonyára az alsó-mediterranhoz tartozik; innen «*Pecten scabrellum*»-ot említ. Közben — 1869-ben — BÖCKH JÁNOS is járt e vidéken s azt találta,⁴ hogy a fóti Somlyó közetei meszeshomokkő s homokosmészkő; közbe pedig, különösen a hegy tetején lazább rétegek is települnek. A gyűjtött néhány kövület alapján megállapítható, hogy ezek az üledékek a «lajta képlet»-hez, még pedig annak alsó osztályához tartoznak.

Ma már felesleges volna bizonyítani, hogy lajtamész és egyáltalában felső-mediterrán itt nem szerepel. Ma tudjuk,⁵ hogy a fóti Somlyót lazább rétegekkel váltakozó bryozoumos mész alkotja, mely az alsó-mediterránhoz tartozik.

A területről NyDNy—KÉK-i irányban szelvényt készítettem, melyet itt mellékelek (1. ábra). A szelvényt három feltárás alapján szerkesztettem meg. Nyugaton, a muzslai szőlők felett emelkedő 190 m-es magaslaton tufa van feltárva — SCHAFARZIK szerint⁶ tajtköves biotitos-dacittufa — legalább 15—20 m-nyi vastagságban (a szelvény 1. sz. rétege). A másik két feltárás a Somlyón van, egyik a hegy lábánál, másik a tetején.

¹ Bemutatta dr. LÖRENTHEY IMRE a Mh. Földtani Társulatnak 1907. június 5-én tartott szakülésén.

² SZABÓ JÓZSEF: Pest—Buda környékének földtani leírása 1858.

³ Ugyanaz: Budapest és környéke geológiai tekintetben. Az orv. és term. vizsg. XX. vándorgyűlésére készült emlékműben 1879.

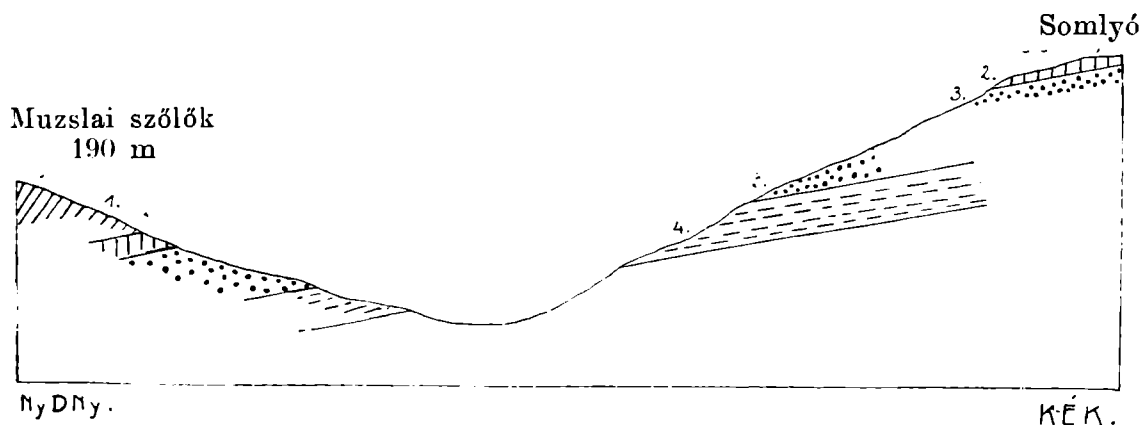
⁴ BÖCKH JÁNOS: Fót, Gödöllő, Aszód környékének földtani viszonyai. Földtani Közlöny II. k. 1872.

⁵ SCHAFARZIK FERENC: Magyarázatok Budapest—Szt.-Endre térképéhez 1902.

⁶ l. c.

A fóti Somlyón három réteget figyeltem meg. A hegy tetején (2.) hol tömöttebb, hol lazább, meglehetősen kavicsos, néhol úgy látszik kissé tufás mészkő van feltárva, mely helyenkint tele van *cidaris* tüskék, *balanusok* és *pectenek* apró töredékével. Ebben a rétegben *bryozoumot* nem találtam.

Ez a kavicsos mészkő *bryozoumos* padokon fekszik, melyek a hegy lábánál lévő bányában is meg vannak. A padok, melyeket *celleporak* építenek fel, lazább rétegekkel váltakoznak s éppen e lazább rétegek anyaga alapján két részre oszthattam őket. A felső részen (3) a *celleporás* padok erősen kavicsos, meglehetősen porhanyós mészrétegekkel váltakoznak; így találtam őket a hegy tetején levő feltárásban s így mutatkoznak még az alsó bánya felső részén is. Lassankint

1. ábra. Metszet a muzslai szőlők és a fóti Somlyó között. 1. Biotitos dacittufa, 2. részben kavicsos, részben tufás alsó-mediterrán mészkő, 3. bryozoumos (celleporas) alsó-meditteranmészkő, 4. anomias alsó-mediterrankavics.

ez a kavicsos mész elveszti mésztartalmát s alul aztán homok, kavics alakjában (4) találkozunk vele.

Paleontologiai tekintetben az itt felsorolt rétegek között sok különbség nincs. Eltekintve attól, hogy a 2. sz. rétegben sem *cellepora*, sem más *bryozoum* nincs, csak azt említhetném meg, hogy a 2. és 3. sz. rétegben *anomia* nem mutatkozott, míg a 4. sz. rétegben ez a kagyló nem ritka.

Az alsó-mediterránt Budapest környékén két szintre szokás osztani; az alsót anomias, a felsőt *bryozoumos* rétegek képviselik. Elfogadva ezt a felosztást, a fóti Somlyó 4. sz. rétegét az alsó anomias szintnek kell venni. Felette pedig a *bryozoumos* rétegeket találjuk, míg a 2. sz. réteg az alsó-mediterrán legfelsőbb, közvetlenül a tufa alatt következő részét teszi, a mit némileg már tufás voltával lehetne igazolni.

Fót környékéről eddig mindössze körülbelül nyolc faj kövület volt ismeretes; Böckh János ugyanis — az említett helyen — a következőket sorolja fel: *polystomellidák*, *truncatulinak*, *cidaris* tüskék, *ostra-*

codak, *Balanus* sp., *Celleporaria globularis* BRONN, *Cellaria marginata* GOLDF., *Pecten Malvinae* DUB.

Behatóbb gyűjtésem alapján ehhez a nyole fajhoz most még 20—22 fajt sorolhatok, úgy hogy a fóti alsó-mediterrán fauna jelenlegi ismereteink alapján a következő — körülbelül 30 — fajból áll: *Dentalina fissicostata* GÜMB., *Polystomellida*-k, *Truncatulina*-k, *Tetractinella* spiculumok, *Serpula* sp. (=3 faj?), *Cidaris* tüskék, *Echinolampas plagiosomus* AG. sp., *Fascicularia cerebriformis* BLAINV. sp., *Leprella* sp. ind., *Eschara nodulifera* REUSS, *Salicornaria farciminoidea* JOHNST. (= *Cellaria marginata* GOLDF.), *Cellepora* (= *Celleporaria*) *globularis* BRONN. sp., *Ostrea* sp. ind., *Anomia cphippium* L. var. *costata* BROCC., *Pecten Beudanti* BAST., *P. praescabriusculus* FONTAN. (= *P. Malvinae* DUB.), *P. substriatus* D'ORB., *Lithodomus* sp. ind., *Pectunculus* sp. ind., *Fissurella graeca* L., *Pleurotoma* sp.?, *Trochus* sp. ind., *Pyrula* cf. *reticulata* LAM., *Turritella* cf. *vermicularis* BROCC., *Lamna cuspidata* AG., *Lamna* cf. *compressa* AG., *Oxyrhina xyphodon* AG.

A kövületek legnagyobb része felette rossz megtartású, egy részük kőbél s ez talán mentségül szolgálhat a gyakori bizonytalan meghatározásnak. A felsorolt fajok legnagyobb része csak Fótra nézve új, a Budapest környéki alsó-mediterránból máshelyről már ismeretes. Teljesen újak az *Echinolampas plagiosomus* AG. sp. és a bryozoumok. Legyen szabad ezekről végezetül még néhány szót szólnom.

Echinolampas plagiosomus AG. sp.

1871. *Conoclypus plagiosomus* LAUBE, Die Echiniden. pag 67. T. XIX. fig. 3.

1895. *Echinolampas* " COTTEAU. Description des Echinides miocènes de la Sardaigne.

Ezt a fajt újabban COTTEAU kivette a *Conoclypus* genusból, petaloidjainak kifejlődési módjára való tekintettel; míg ugyanis a *Conoclypus*okra a búttól az alap pereméig érő petaloidok jellemzők, addig ennek a fajnak petaloidjai az alap pereme fölött szűnnek már meg.

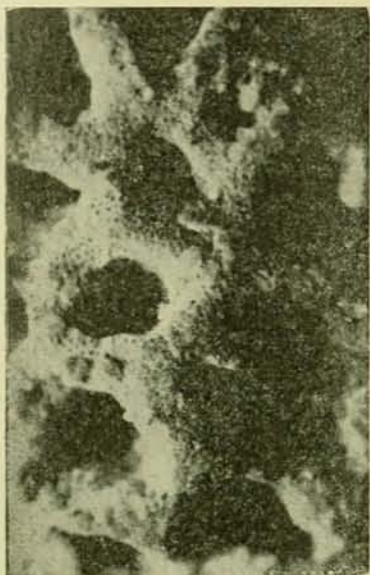
Magyarországon ez a faj eddig csak kevés -- és pedig kizárólag felsőmediterrán — lelőhelyről volt ismeretes: Nagyhöflány, Felsőorbó, Felsőesztergály, Tótmarokháza és Szúpatak (?) -ről szerepelnek az irodalomban.

Fascicularia cerebriformis BLAINV. sp.

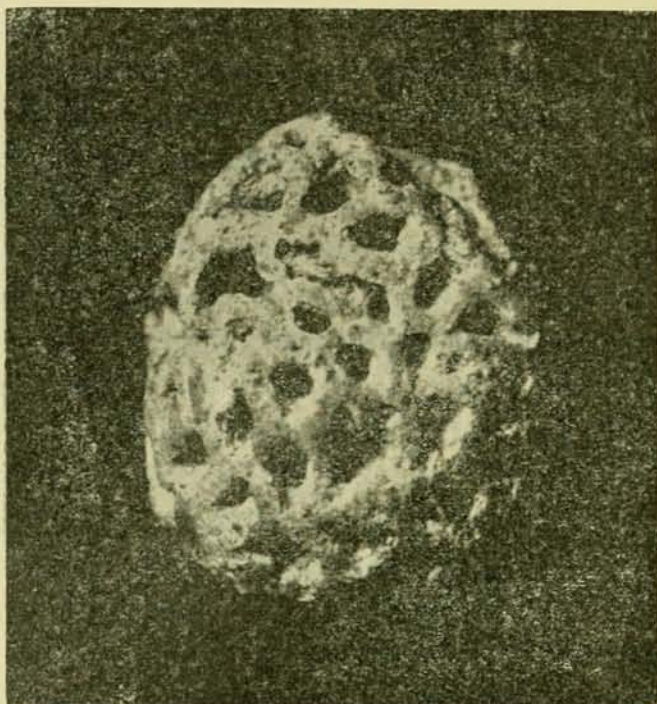
1854. *Maeandropora cerebriformis* BRONN, Lethea. III. pag. 278. Taf. XXXV³. fig. 27.

E ritka fajnak irodalma eddigelé alig van. Tudtommal BRONN foglalkozik vele utoljára, kinek leírásához nincs mit hozzátennem. Ugyanő

néhány francia molasse-lelőhelyéről tesz említést, ezenkívül elterjedésére adatom nincs is. Egyébiránt Fóton is ritka s úgy látszik csak a 3. sz. celleporás rétegre szorítkozik, a honnan két példányban gyűjtöttem.

2. ábra. *Fascicularia cerebriformis*, BLAINV. sp. nagyított felületi rész.

3. ábra. *Fascicularia cerebriformis*, BLAINV. sp. Fóti példány majdnem kétszer nagyítva.

Eschara nodulifera REUSS.?

1869. *Eschara nodulifera* REUSS. Pal. Stud. ü. d. älteren tert. Schichten d. Alpen, Tf. XXXII. 11—12. pag. 59.

Egyetlen apró darabkám van, mely jellegeinek legnagyobb részében erre a fajra utal. Hogy a kamrák duzzadt szélein csomók nem látszanak, azt bizonyára a példány kopott voltának kell tulajdonítani. Bryozoumról lévén szó, a korkülönbség sem határoz sokat, REUSS ugyanis e fajt az oligocénből írja le. Fontosabbnak tartom, hogy a fóti *eschara* minden kamráján jól fejlett avicularis nyílás van, holott REUSS leírásából tudjuk, hogy e fajnak csak egyik-másik kamrája van ily porussal ellátva. Nem tartom ezt mindazonáltal oly különbségnek, a miért példányomat REUSS fajával ne azonosíthatnám.

Kis dolgozatom végére érve, mélyen tisztelt tanárainknak dr. KOCH ANTAL, különösen azonban dr. LÖRENTHEY IMRE professor uraknak tiszteletteljes köszönetemet fejezzem ki, azért a számtalan nagybecsű tanácsért s útbaigazításért, melylyel lehetővé tették munkám befejezését.